

VLEN-Nieuwsbrief

Nieuwsbrief 87 - Jaargang 36 - oktober 2024

Leucistische ruige dwerg. Foto: Alrike Dreissen

De VLEN-Nieuwsbrief is een uitgave van Vleermuiswerkgroep Nederland (VLEN)

Inhoudsopgave

Voorwoord en agenda voor vleermuisminners	p.	3
Programma VLEN-dag 2024	p.	4
Een derde kraamkolonie van ruige dwergvleermuizen (<i>Pipistrellus nathusii</i>) voor Nederland Wiegert Steen, Marco Snijder en Natasja Groenink	p.	7
Laatvliegers van de afgebrande Regenboogkerk te Epe Frans Bosch	p.	14
Leucistische ruige dwergvleermuis in het Dijkgatbos, Noord-Holland Jan Boshamer, Alrike Dreissen, Louise Prevot, Martijn Boonman	p.	18
Vleermuizen onder elkaar: belaagde mannetjes.. een aanvullende waarneming Janmartin Rahder, Bram Aarts, Wouter Odeur	p.	20
Interview met de Leo Bels prijswinnaar van 2023: Anne-Jifke Haarsma Lineke Begeman	p.	22
Adressen Vleermuiswergroepen in Nederland	p.	27
Colofon	p.	28

Voorwoord

Nu het zomerse veldwerk weer (bijna) achter de rug is merken we dat de leuke artikelen binnen stromen. En dat kunnen er natuurlijk nooit genoeg zijn! De redactie merkt ook dat het veldseizoen is als tijdens een redactievergadering mensen zich in 25m hoge bomen bevinden en plotseling op pad zijn om regenachtige avonden te compenseren. Daar zijn we natuurlijk alleen maar blij mee, want die vleermuis staat op nr. 1! Dat betekent ook dat we jullie deze nieuwsbrief niet langer willen onthouden. We zien jullie graag op de VLENDag en natuurlijk veel leesplezier namens de redactie!

Agenda voor vleermuisminners

Hieronder de agenda voor 2024 én het voorjaar 2025:

26 oktober 2024

Vlendag

29 maart 2025

Zoogdierdag

Heb je input voor deze agenda? Stuur een mail naar: redactie@vleermuis.net

Zie ook:

[Home \(vleermuis.net\)](http://vleermuis.net)

[Home \(vleermuizenvangen.nl\)](http://vleermuizenvangen.nl)

[Nacht van de Vleermuis](#)

[Home - Nacht van de Nacht](#)

[EBRS 2024 Tarragona](#)

[Events & Training - Bat Conservation Trust \(bats.org.uk\)](#)

Programma VLEN-dag 2024

ZATERDAG 26 OKTOBER 2024

Provinciehuis Utrecht, Archimedeslaan 6, Utrecht

Zaal open: 9:15 uur

Op de VLEN-dag wordt een breed scala aan resultaten van vleermuisonderzoek en bescherming uit Nederland gepresenteerd. Dit jaar wordt de locatie aangeboden door de Provincie Utrecht en vindt plaats in de foyer op de 1e verdieping in het provinciehuis Utrecht.

Op de VLEN-dag worden voordrachten gehouden over vleermuisbescherming, vleermuisonderzoek en andere vleermuiswetenswaardigheden. Daarnaast zijn er posterpresentaties en stands waar verschillende vleermuisgerelateerde zaken worden verkocht. De VLEN-dag is vooral ook een dag waarop iedereen die geïnteresseerd is in vleermuizen elkaar (weer) ontmoet en is er ruimte om ervaringen met elkaar te kunnen delen.

Net als voorgaande jaren is er de gelegenheid voor eenieder om een vraag, ervaring of dilemma (ongeveer 5 minuten) te delen met de zaal. Meld je hiervoor aan bij Niels de Zwarte.

Breng voor de lunch zelf je eten mee en neem eventueel een bolletje kaas of een vega wrap extra mee voor een VLEN-dag bezoeker die de lunch vergeten is mee te brengen. De dag duurt van 9:15 tot 17:00 uur. De tijden van de voordrachten zijn inclusief 5 minuten vragen na afloop van elke presentatie.

Leo Bels Prijs

Dit jaar wordt voor de vijfde keer de Leo Bels Prijs uitgereikt aan een inspirerend persoon voor vleermuisbescherming. Vanaf 2019 wordt vleermuisminnend Nederland uitgenodigd om personen te nomineren die een uitstekende bijdrage hebben geleverd aan het behoud van vleermuizen. De criteria voor de prijs zijn: toewijding, innovatie, enthousiasme en inspiratie om het verschil te maken, zowel voor vleermuizen als voor mensen, waardoor de missie van Vleermuizenwerkgroep Nederland werkelijkheid wordt.

Mensen kunnen andere mensen nomineren waarbij je daarbij de redenen voor je nominatie meestuurt, waarna een top 5 aan nominaties volgt. Vervolgens volgt een stemming waarna de jury het aantal stemmen telt; net als bij de Pete Guest Award van de BCT.

De jury is dit jaar het VLEN- bestuur. Zij tellen de nominaties en degene met de meeste stemmen wint de prijs. Zij sluiten zichzelf daarmee uit voor deelname aan de nominatie.

Dien je nominatie en je stem in via: bestuur@vleermuis.net

Opening nominaties:

5 oktober 2024 om 12:00 uur

Sluiting nominaties:

zondag 13 oktober 2024 om 23:59 uur

Opening stemming met de nominaties:

dinsdag 15 oktober 2024: 12:00 uur

Sluiting stemmen:

zondag 20 oktober 2024 om 23:59 uur.

Digitale VLEN-dag

Sinds 2021 is de VLEN-dag live digitaal te volgen. Dit bleek een groot succes. Daarom is ook dit jaar de VLEN-dag live te volgen, ditmaal via Teams. Deze link volgt. Daarna wordt de opname geupload op het VLEN YouTube

kanaal (via [deze link](#) te vinden) op van de Vleermuiswerkgroep Nederland wederom te volgen zijn. Hier zijn ook de VLEN avonden van 2020 en de VLEN-dagen van 2021 t/m 2023 terug te kijken.

Programma:

Wanneer je een leuk onderwerp voor een verhaal hebt, is er nog (beperkte) ruimte om een volledige presentatie danwel een flitspresentatie te geven. Meld je daarvoor aan via bestuur@vleermuis.net.

Tijd	Onderdeel	Spreker
9:15	Zaal open met stands. Koffie en thee wordt aangeboden door de Provincie Utrecht.	
10:00	Opening door Niels de Zwarte, dagvoorzitter	
10:10	Opening Provincie Utrecht: Verbonden door vleermuizen: Vele handen maken licht werk en betere bescherming	David van der Veen
10:35	Eerste inzichten van Virussen in de Nacht	Vera Mols
10:55	Overdenkingen over natuurvriendelijk isoleren	Anne-Jifke Haarsma
11:25	Vergelijking van methodes: vleermuisprotocol, eDNA en keutelonderzoek	Kees van Bochove
11:55	Film: Kraamkolonie Franjestaarten in een vogelnestkastje	Zomer Bruijn
12:15	Pauze - zelf meegebrachte lunch. Er is niets te koop bij de cateraar. Bezoek van de stands bezoeken en spreek met mensen. Koffie en thee wordt aangeboden door de Provincie Utrecht.	
13:10	Uitreiking van de Leo Belprijs	VLEN- bestuur
13:25	Meervleermuis naar Sloopvleermuis: meervleermuis in Rotterdam-Zuid	Anton van Meurs & René Janssen
13:50	Onderzoek naar de detecteerbaarheid van verblijfplaatsen met behulp van eDNA	Sicco Jansen
14:15	Koffie- en theepauze. Stands bezoeken en mensen spreken. Koffie en thee wordt aangeboden door de Provincie Utrecht.	
15:15	Delen van korte waarnemingen/ ervaringen met onder meer het succes van de Nacht van de Vleermuis 2024: naar recordhoogte. Aanmelden kan bij Niels de Zwarte.	o.l.v. Niels de Zwarte
16:25	Leve de duistere wereld - hoe beperk je het effect van nachtelijk kunstlicht op vleermuizen?	Kamiel Spoelstra
16:50	Afsluiting door de dagvoorzitter	
17:00	Einde	
17:30	Sluiting gebouw	
	Mogelijkheid om op eigen kosten gezamenlijk iets te gaan eten en na te spreken.	

PROVINCIE UTRECHT

Routebeschrijving

De jaarlijkse VLEN-dag wordt dit jaar gehouden in de zaal van het Provinciehuis Utrecht, Archimedeslaan 6, Utrecht.

- Trein en bus

Er zijn verschillende opties om naar het Provinciehuis in Utrecht te komen. Bekijk vooral even www.9292.nl of een andere planingsapp voor de handigste route.

- Auto en fiets

Je kan parkeren op Parkeerterrein van het Provinciehuis. Denk eraan om te carpoolen; dit scheelt het milieu, levert minder geld in de oorlogskas van Poetin op en is nog eens veel gezelliger!

Stands

Apodemus Field Equipment, de Zoogdierverseniging en Cameraval.eu hebben laten weten een stand te bemannen. Wil jij ook met een stand komen? Meld je daarvoor aan bij het VLEN- bestuur. Ben je geen sponsor van de VLEN, dan kost een stand 50 euro.

(sponsoring)

Een derde kraamkolonie van ruige dwergvleermuizen (*Pipistrellus nathusii*) voor Nederland

Wiegert Steen, Marco Snijder en Natasja Groenink

Tijdens een onderzoek naar de boombewonende vleermuissoorten en hun verblijfplaatsen op de 's-Gravelandse Buitenplaatsen is door vleermuisonderzoekers van Bureau Viridis, in opdracht van Natuurmonumenten, een kraamkolonie van de ruige dwergvleermuis ontdekt. Dit is pas de derde kraamkolonie van deze soort die ooit in Nederland is gevonden. Tot nu toe waren er twee eerdere ontdekkingen van kraamkolonies. Van 1991 tot 1994 was een kolonie aanwezig in Noord-Holland. Hier maakte de kraamkolonie gebruik van een holle iep, een boerderij en verschillende woningen in Spijkerboor en Jisp (Kapteyn & Lina 1994). Recenter is de vondst in Overijssel op landgoed Eerde bij Ommen in 2017 waarbij een kraamkolonie werd aangetroffen in een dode eik waarvan enkel de stam nog overeind stond (Douma et al. 2019). Gezien de afstand tot deze locaties staat de huidige vondst dus op zichzelf.

Ruige dwergvleermuis

De ruige dwergvleermuis is een veelvoorkomende soort in Nederland en komt hier verspreid voor in lage dichtheden. In Nederland wordt de ruige dwergvleermuis voornamelijk in het najaar waargenomen door baltsroepende territoriale mannetjes die verblijfplaatsen hebben in gebouwen, bomen of vleermuis-

kasten (Dietz & von Helversen 2011). De mannetjes zijn in afwachting van de komst van de vrouwen in het najaar om te paren (Ciechanowski & Jarzembowski 2003). Het grootbrengen van de jongen door de vrouwengroepen (of kraamkolonies) speelt zich meestal niet in Nederland af. Het zwaartepunt van de verspreiding van kraamkolonies in Europa ligt vooral in de laaglanden van Noord-, Noordwest- en Centraal-Europa. Bekende gebieden voor kraamverblijfplaatsen zijn de Baltische Staten, Polen, Wit-Rusland, Rusland en delen van Scandinavië (Dietz & von Helversen 2011, Jonge Poerink & Dekker 2018). De ruige dwergvleermuizen uit deze gebieden leggen iedere winterperiode 1.000 tot wel 2.000 km af om in West-Europa te kunnen overwinteren (Hutterer et al. 2005, Vasenkov et al. 2022). Tijdens deze migratieperiode vliegen de vrouwen langs de verblijfplaatsen van de territoriale mannetjes die met behulp van baltsroepen langskomende vrouwtjes proberen te lokken en op deze wijze ook verblijfplaatsen bieden aan de vrouwtjes die onbekend zijn met de lokale omgeving (Dietz & Kiefer 2017).

Onderzoek

De reden dat op de 's-Gravelandse Buitenplaatsen onderzoek is gedaan naar boombewonende vleermuizen is dat Natuurmonumenten bij beheer van bossen en lanen steeds

vaker wordt geconfronteerd met ingewikkelde en langlopende vergunningstrajecten bij bijvoorbeeld laanverjonging. Dit komt door de leeftijdsopbouw van het bomenbestand op de Buitenplaatsen waardoor de veiligheid van bezoekers door het risico van vallende takken of bomen in het geding kan komen. Natuurmonumenten streeft er in haar beheer naar om structuurrijke bossen te kunnen behouden en wil ook het belang van deze bossen voor vleermuissoorten hierin meenemen. De Buitenplaatsen zijn voor het onderzoek naar verblijfplaatsen van boombewonende vleermuizen opgedeeld in 12 clusters en met evenveel vleermuisonderzoekers is daarbij in deze clusters van drie uur voor zonsopkomst tot zonsopkomst rondgefietst met batdetectors en warmtebeeldcamera's. Er zijn in totaal drie bezoeken uitgevoerd op 12 juni, 9 juli en 19 juli 2024. Tijdens de bezoeken werden diverse verblijfplaatsen gevonden van water-vleermuizen, rosse vleermuizen en gewone grootoorvleermuizen, maar dus ook van de ruige dwergvleermuis.

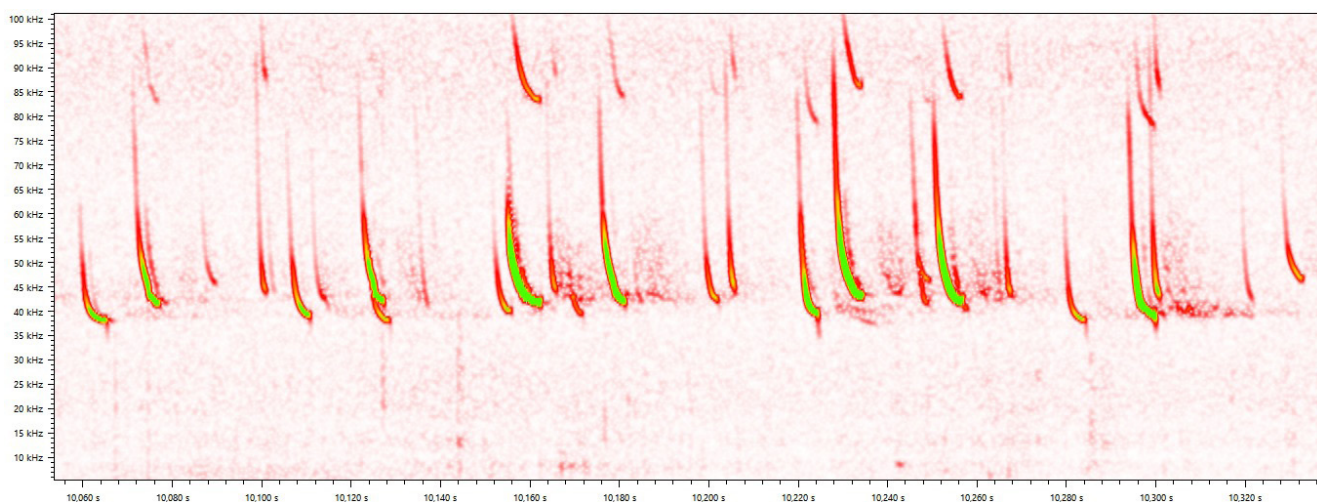
Zwermende dwergvleermuizen

Tijdens de nacht van 12 juni waren bij een dode beuk met veel loshangend schors en diverse scheuren en kieren plots een dertigtal

(geschat) dwergvleermuizen aan het zwermen (boom 1, Afbeelding 4). Het zwermen begon rond 4:00 dus ongeveer een uur en 15 minuten voor zonsopkomst en de laatste dieren vlogen 45 minuten voor zonsopkomst in. Het was een indrukwekkend gezicht, maar door de vrij hoge frequentie van de gehoorde pulsen was het niet duidelijk of het gewone dwergvleermuizen of ruige dwergvleermuizen waren. In beide gevallen zou het bijzonder zijn: gewone dwergvleermuizen in een boom in plaats van in een gebouw, of een kolonie ruige dwergvleermuizen. Tijdens het bezoek waren in de omgeving eigenlijk alleen maar foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen.

Echolocatie

Vleermuizen worden bij dit type onderzoek herkend aan hun echolocatie. Met de batdetector kunnen de pulsen hoorbaar worden gemaakt. Tijdens het zwermen hadden de pulsen van de dwergvleermuizen vaak een piekfrequentie van 41 - 42 kHz. Hierdoor werd verondersteld dat het ging om de gewone dwergvleermuis. Deze kunnen een piekfrequentie hebben van 41 - 48 kHz. In besloten omgevingen of bij zwermen kunnen deze oplopen tot 55 kHz (Dietz & Kiefer 2017). De

Afbeelding 1 | Opname van zwermende ruige dwergvleermuizen (opname gemaakt op 12 juni door Wiegert Steen).

ruige dwergvleermuis heeft een piekfrequentie van 35 – 40 kHz, maar dichtbij obstakels kan deze oplopen tot 43 kHz (Dietz & Kiefer 2017). Tussen de 41- 43 kHz is er dus overlap tussen de gewone en ruige dwergvleermuis. In besloten habitat zou een piekfrequentie van 41 - 42 kHz betekenen dat het gaat om een ruige dwergvleermuis. Dit werd ook bevestigd toen de opnames op de pc met BatExplorer werden bekeken. De pulsen bestonden uit allemaal hele korte pulsen van 3 tot 6 ms en veel pulsen hadden uiteindelijk ook een lagere piekfrequentie dan 41 kHz (Afbeelding 1).

Uitvliegtelling en vangactie

Op 12 juni is in de avond een uitvliegtelling uitgevoerd om de exacte aantallen te bepalen. Tijdens een uitvliegtelling wordt er geteld hoeveel dieren er vanaf zonsondergang uit de betreffende holte vliegen. Het bleek om 54 dieren te gaan. In veel gevallen vormt een hoog aantal dieren in een verblijf een indicatie dat er een kraamkolonie aanwezig zou kunnen zijn. Uit de literatuur is bekend dat kraamkolonies van de ruige dwergvleermuis bestaan uit 20 tot wel 200 (max. 400) vrouwtjes (Dense 1991 & Dietz en von Helversen 2011). Het zou in theorie alleen ook nog om

een verblijfplaats kunnen gaan met alleen maar mannetjes zoals ook wel voorkomt bij meervleermuizen (Haarsma 2012). Hier is bij ruige dwergvleermuizen alleen weinig over bekend. Er is daarom besloten om de avond daaropvolgend dieren te vangen om met zekerheid vast te stellen of het gaat om vrouwtjes. Die avond zijn er drie dieren gevangen die als ruige dwergvleermuis konden worden gedetermineerd. Er werden twee mannetjes gevangen en één juveniel vrouwtje (Afbeelding 2). De tanden van het juveniele vrouwtje waren nog amper doorgekomen en had een doorzichtige epifysaïrschijf en het vinkerkootje was nog niet verbeend (Afbeelding 3). Deze kenmerken wijzen erop dat het om een jong van dit jaar gaat van slechts enkele weken oud (Haarsma 2008). Ook kon het vrouwtje amper vliegen. Deze kon dus niet van vernoemen. Daarmee was de ontdekking van de derde kraamkolonie van deze soort in Nederland een feit. Tijdens de vangsessie was er rond middernacht ook continue activiteit van zwermdende ruige dwergvleermuizen rond de boom. Dit was ook een indicatie van een kraamfunctie doordat vrouwelijke dieren gedurende de nacht continu terugkeren naar de verblijfplaats om de jongen te zogen.

Afbeelding 2 | Gevangen juveniele ruige dwergvleermuis op 12 juni 2024 in de 's-Gravelandse Buitenplaatsen (foto gemaakt door Erik Broer).

Afbeelding 3 | Doorzichtige epifysaïrschijf (en niet verbeend vinkerkootje) van het juveniele vrouwtje (foto gemaakt door Louise Prévot).

Andere bezoeken

Tijdens het bezoek op 9 juli en 19 juli was er een vergelijkbaar beeld in het gebied. Op 9 juli werd er in totaal bij vier bomen gezwerm. Ook hier begon het zwermen weer een uur en 15 minuten voor zonsopkomst. Bij boom 2 (Afbeelding 4) werd net als op 12 juni door een dertigtal (geschat) dieren gezwerm. Bij de andere bomen gingen het om enkele dieren. Daarvoor was er eigenlijk ontzettend weinig activiteit van ruige dwergvleermuizen in de omgeving. Tijdens de uitvliegtellingen op 10 juli werden 58 (boom 2), 26 (boom 3) en 3 (boom 4) dieren uitgeteld. Boom 5 was niet uitgeteld. In totaal ging het dus om 87 dieren. Op 19 juli zijn er bij drie bomen zwermdende dieren vastgesteld. Het ging deze keer om twee nieuwe bomen. Bij één van de nieuwe bomen zwermdde een uur voor zonsopkomst een vijftigtal (geschat) dieren (boom 6). Bij de uitvliegtelling op 21 juli werden hier maar liefst 135 ruige dwergvleermuizen uitgeteld in de boom! Bij boom 3 waren ook weer dieren aan het zwermen. Bij de andere nieuw gevonden boom werden op 21 juli geen uitvliegende dieren geteld (boom 7), ondanks dat hier wel gezwerm werd. Mogelijk waren de dieren in de tussentijd alweer verhuisd. Aangezien ruige dwergvleermuizen gewoonlijk tweelingen krijgen zijn de hoge aantallen

ook verklaarbaar en bevestigt dit nogmaals de kraamfunctie van het gebied (Dietz & Kieffer 2017).

Biotoop en verblijfplaatsen

Er wordt dus vaak van verblijfplaats gewisseld. In totaal werden 7 verschillende bomen gebruikt (Tabel 1 en Afbeelding 4), maar deze aantallen zullen in de werkelijkheid veel hoger liggen omdat er maar op beperkte dagen is gekeken. Wel is duidelijk dat er een voorkeur is voor dode staande bomen met diverse scheuren en kieren. Achter loszittend schors zijn geen dieren vastgesteld. Uit de literatuur is ook bekend dat kraamkolonies van ruige dwergvleermuizen graag zitten in dode en toegetakelde bomen, zowel in holtes als achter loshangende schors (Dietz en von Helversen 2011, Dietz et al. 2018). De bomen met de grotere aantallen dieren staan maximaal 150 meter uit elkaar in een bosperceel van ca. 1,5 tot 2 hectare. De bomen met lagere aantallen zwermdende dieren stonden verder rondom dit kerngebied op ca. 200-300 meter afstand. Het bosperceel waar de verblijfplaatsen gebruikt worden is een inheems gemengd bos waar beuk dominant is. Het is een perceel met een hoofdzakelijk gesloten bladerdek in de bomenfase en heeft >9 dode staande stammen per hectare (Simmelink 2023). Op

Boom	Soort	Status	Locatie	Diameter	Aantal zwermers in ochtend (geschat)	Aantal dieren uitgeteld	Datum
1	Beuk	Dood	Scheur	78 cm	30	54	12 juni
2	Beuk	Dood	Scheur		30	58	10 juli
3	Beuk	Dood	Scheur	76 cm	20 en 5	26 en 6	10 juli, 19 juli
4	Beuk	Dood	Scheur		3	3	10 juli
5	Beuk	Dood	Scheur		5	?	10 juli
6	Beuk	Dood	Scheur		50	135	19 juli
7	Beuk	Dood	Scheur		10	0	19 juli

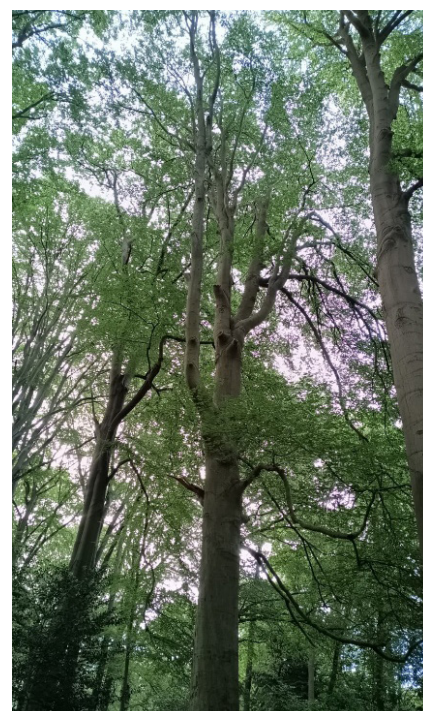
Tabel 1 | De vastgestelde bomen met verblijfplaats van ruige dwergvleermuis en aantal dieren tijdens het vleermuisonderzoek in 2024 op 's-Gravelandse Buitenplaatsen.

het deel rondom de verblijfplaatsen staan een tiental dode staande stammen met een diameter op borsthoogte van 70-78 cm. Natte gebieden zijn belangrijk voor ruige dwergvleermuizen om te kunnen foerageren (Flaquer et al. 2009, Gelhaus & Zahn 2010). Het gebied ligt op de rand van de zandgronden op de rand met het veenweidegebied. Het ligt ca

2,5 kilometer vanaf de Loosdrechts plassen.

De 's-Gravelandse Buitenplaatsen

De 's-Gravelandse Buitenplaatsen zijn een reeks historische landgoederen en buitenplaatsen gelegen in de omgeving van Hilversum, in de provincie Noord-Holland. Deze buitenplaatsen zijn ontstaan in de 17e en 18e

Afbeelding 4 | Linksboven: boom 1, Midden boven: boom 2, Rechtsboven: boom 3, Linksonder: boom 6, Rechtsonder: boom 7.

eeuw, toen rijke Amsterdamse kooplieden en regenten besloten buitenverblijven te bouwen om te ontsnappen aan de drukte van de stad en te genieten van de rust en natuur van het platteland.

Het gebied is bijzonder vanwege de combinatie van cultuurhistorische en natuurlijke waarden en maakt het tot een waardevol recreatiegebied dicht bij de stad Hilversum. De buitenplaatsen liggen langs de 's-Gravelandseweg, een oude verbindingsweg tussen Hilversum en 's-Graveland, en worden gekenmerkt door landhuizen, uitgestrekte tuinen, vijvers, bosgebieden en monumentale bomen. De tuinen zijn vaak aangelegd in formele stijlen, zoals de Franse en Engelse landschapsstijlen, en hebben lange lanen, sierlijke waterpartijen en zichtlijnen. Veel van de buitenplaatsen zijn tegenwoordig in beheer bij Natuurmonumenten. De Buitenplaatsen zijn

het hele jaar vrij toegankelijk van zonsopgang tot zonsondergang. De omvang van het gebied en hoeveelheid oude bomen maakt de Buitenplaatsen ook aantrekkelijk voor dieren die graag verblijven in spleten en holten in bomen. Voor vleermuizen is het gebied dan ook van groot belang.

Literatuur

Ciechanowski, M, T. Jarzembowski. 2003. The size and number of harems in the polygynous bat *Pipistrellus nathusii* (Keyserling and Blasius, 1839) (Chiroptera: Vespertilionidae). *Mammalian Biology* 69 (4): 277-280.

Dietz, C., & A. Kiefer, 2017. *Veldgids Vleermuizen van Europa*. Vertaald uit het Duits door Peter H.C. Lina. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Dietz, M., M. Brombacher, M. Erasmay, V. Fenchuk & O. Simon, 2018. Bat Community and Roost Site Selection of Tree-Dwelling Bats in a Well-Preserved European Lowland Forest. *Acta Chiropterologica* 20(1): 117-127.

Dietz, C., O. von Helversen & D. Nill, 2011. *Vleermuizen Alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika*. Vertaling en bewerking PHC Lina. De Fontein/Tirion Uitgevers BV, Utrecht.

(wordt vervolgd op de volgende pagina)

Samenvatting (NL)

*Een derde kraamkolonie van ruige dwergvleermuizen (*Pipistrellus nathusii*) voor Nederland*

Tijdens onderzoek op de 's-Gravelandse Buitenplaatsen van Natuurmonumenten is door vleermuisonderzoekers van Bureau Viridis een kraamkolonie ruige dwergvleermuis vastgesteld. Tijdens een ochtendbezoek op 12 juni werden 30 zwermende ruige dwergvleermuizen vastgesteld bij een dode beuk en werden dezelfde avond 54 uitvliegende dieren uitgeteld. Om te bevestigen of het ging om een kraamkolonie is de avond daarna een vangactie gedaan waarbij een juveniel vrouwtje is gevangen en was de derde kraamkolonie voor Nederland een feit. In totaal werden 7 verschillende bomen door de kraamkolonie in het bosgebied gebruikt. Dit betroffen vooral dode en toegetakelde bomen. Het maximaal aantal dieren wat tegelijkertijd is vastgesteld waren 135 dieren op 19 juli 2024.

Summary (ENG)

*The third record of a maternity roost of *Nathusius' pipistrelle* (*Pipistrellus nathusii*) in the Netherlands*

During a survey at the 's-Gravelandse Buitenplaatsen of Natuurmonumenten, bat researchers from Bureau Viridis identified a maternity colony of *Nathusius' pipistrelles*. During a morning visit on June 12th, 30 swarming *Nathusius' pipistrelles* were observed near a dead beech tree, and that same evening, 54 emerging bats were counted. To confirm whether it was a maternity colony, a capture attempt was made the following evening, during which a juvenile female was caught, confirming the third maternity colony for the Netherlands. In total, the maternity colony used seven different trees in the forest area, mostly dead and damaged trees. The maximum number of bats recorded simultaneously was 135 on July 19th, 2024.

Dense, C. 1991. Wochenstubennachweis der Raauhautfledermaus *Pipistrellus nathusii* in Niedersachsen und Anmerkungen zur Verbreitung, Biologie und Ökologie. Beitr. Naturk. Niedersachsen 44: 104-113.

Douma, T., D. Tuitert & A. de Baerdemaker, 2019. Een tweede kraamkolonie van ruige dwergvleermuizen (*Pipistrellus nathusii*) voor Nederland. VLEN-Nieuwsbrief 80 2019 (1).

Flaquer C., X. Puig-Monsterrat, U. Goiti, F. Vidal, A. Curcó & D. Russo. 2009. Habitat selection in Nathusius' pipistrelle (*Pipistrellus nathusii*) the importance of wetlands. Acta Chiropterologica 11(1): 149-155.

Gelhaus, M. & A. Zahn. 2010. Roosting ecology, phenology and foraging habitat of a nursery colony of *Pipistrellus nathusii* in the southwestern part of its reproduction range. Vespertilio 13-14: 93-102.

Haarsma, A.J., 2008. Manual for assessment of reproductive status, age and health in European Vespertilionid bats.

Haarsma, A.J., 2012. De Meervleermuis en Natura2000 in Nederland.

Hutterer, R., T. Ivanova, C. Meyer-Cords & L. Rodrigues. 2005. Bat

migrations in Europe: a review of banding data and literature. BfN-Schriftenvertrieb im Landwirtschaftsverlag.

Kapteyn, K. & P.H.C. Lina, 1994. Eerste vondst van een kraamkolonie van Nathusius' dwergvleermuis *Pipistrellus nathusii* in Nederland. Lutra 37(2): 106-108.

Lundy, M., I. Montgomery & J. Russ, 2010. Climate change-linked range expansion of Nathusius' pipistrelle bat, *Pipistrellus nathusii* (Keyserling & Blasius, 1839). Journal of Biogeography 37: 2232-2242

Russ, J., A. Hutson, W. Montgomery, P. Racey & J. Speakman, 2001. The status of Nathusius' pipistrelle (*Pipistrellus nathusii* Keyserling & Blasius, 1839) in the British Isles. Journal of Zoology 254(1): 91-100

Simmeling, M.R., 2023. Bosstructuurkartering van de Gooise Buitenplaatsen in 2022. Vereniging Natuurmonumenten, Amersfoort.

Vasenkov, D., J.F. Desmet, I. Popov, N. Sidorchuk. 2022. Bats can migrate farther than it was previously known: a new longest migration record by Nathusius' pipistrelle *Pipistrellus nathusii* (Chiroptera: Vespertilionidae). Mammalia 86(5): 524:526.

(advertentie)

Laatvliegers van de afgebrande Regenboogkerk te Epe

Frans Bosch

Op 20 augustus brandde de Regenboogkerk in Epe af. Van het gebouw bleef niets over. In de kerk bevond zich een kolonie laatvliegers (*Eptesicus serotinus*) die jarenlang gevolgd is. Aan die observaties is nu een rigoureuze einde gekomen.

De Regenboogkerk Epe

De Regenboogkerk staat aan de Beekstraat. De plattegrond van de kerk is een kruis. Aan elk uiteinde daarvan is een hoge gevel met een zadeldak. Van de nok tot aan de goot is de afstand ongeveer tien meter. De goot zit op ongeveer vier meter hoogte. Aan de zuidoostelijke gevel is een antenne bevestigd. Aan de gevel met de antenne is ook een uitbouw gemaakt van één verdieping met een plat dak. De uitbouw heeft de naam De Antenne gekregen. Dit is het enige deel van de kerk dat niet verwoest is. Het zal wel gesloopt worden, omdat het flink beschadigd is.

Tellingen

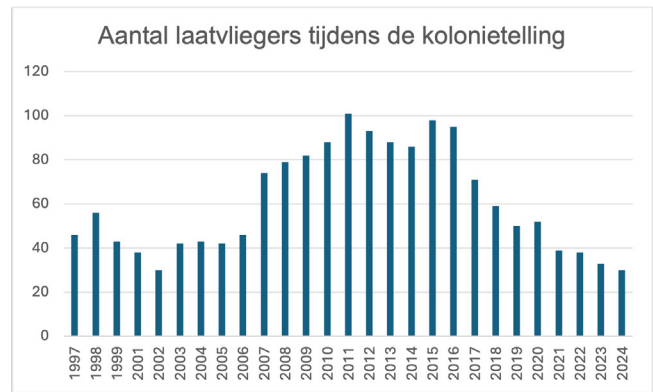
Vanaf 1997 wordt de kolonie jaarlijks geteld. Daarvoor zijn enkele tellingen geweest, waarvan alleen die van 1991 (15 ex.) bewaard is gebleven. Van de kerk is dus al 34 jaar bekend dat er laatvliegers verblijven. In de eerste jaren zijn de tellingen door mij alleen uitgevoerd. Dat kan de aantallen enigszins negatief beïnvloed hebben. Later is de telling zo geor-

ganiseerd, dat elke gevel door minstens één persoon geteld wordt. Dan worden vanuit de noordoostelijke gevel nauwelijks uitvliegende dieren gezien; in de meeste jaren geen, terwijl er wel gierzwaluwen invlogen. Van de andere drie gevels is de noordwestelijke de meest favoriete gevel voor het uitvliegen. De meerderheid van de laatvliegers vliegt dan van de kerk naar de sportvelden van een middelbare school een paar honderd meter verder. De tellingen zijn binnen de eerste helft van juni verricht of de laatste twee dagen van mei. Op 14 juni 2013 is de zolder bezocht.

Van 30 dieren in 2002 tot 101 in 2011 groeit de kolonie bijna elk jaar. Daarna is de groep een paar jaar stabiel. Vanaf 2016 lopen de aantallen geleidelijk terug tot 30 in dit jaar. De laatvliegers bevinden zich dan tussen twee dikke, staande balken waar een balk tussen ligt. Dit is de enige plaats waar zich op dat moment vleermuizen laten zien, wat niet wil zeggen dat het ook de enige plaats geweest is.

Opzet van monitoring

In 2016 is een plan bedacht en uitgevoerd om meer informatie over deze kolonie te krijgen. Er leven dan twee vragen. Wanneer komen de laatvliegers naar de kerkzolder? Door de vraag zo te stellen, wordt uitgegaan van de veronderstelling dat de dieren er niet over-

Grafiek 1: aantal uitvliegende laatvliegers in de periode 1997-2024

Rechts: Foto 1: een deel van de kraamkolonie in de houtstructuur.

winteren. Als dat wel het geval is, hopen we daar ook achter te komen. Daarnaast zoeken we antwoord op: wanneer vliegen de jonge dieren mee? Een extra gegeven kan het aantal jonge dieren zijn.

Uitvoering nader onderzoek 2014

Vanaf april 2014 zijn er observaties of tellingen uitgevoerd door een of meer personen. Leden van de Vleermuiswerkgroep Gelderland, klachtenafhandelaren van Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG) en leden van de KNNV Epe-Heerde stellen zich om de drie weken rond de kerk op. Daarnaast zijn aanvullende observaties en tellingen gedaan door de auteur.

Van het schema is in de vakantieperiode iets afgeweken. De telling van 1 juni valt samen met de startavond van de SLG. Er zijn die avond daardoor veel tellers aanwezig. Voor elke telling wordt genoteerd: de datum, tijdstip van zonsondergang, begin- en eindtijd van de observatie, eerste uitvlieger, laatste uitvlieger, de activiteit van de vleermuizen, het aantal personen en uiteraard het aantal uitvliegende vleermuizen. Dit laatste wordt opgesplitst in de subtotalen per gevel. In de tabel hieronder worden de meest relevante gegevens weergegeven.

Resultaten nader onderzoek 2014

Bij de eerste observatie op 1 april zijn geen uitvliegende laatvliegers te zien. Wel komen er enkele dieren naar de kerk toe, zwermen een beetje en vertrekken weer. Er is slechts een persoon, aanwezig. Die heeft vanaf het observatiepunt drie gevels goed tot redelijk goed kunnen bekijken. Uit de vierde gevel vliegen, zoals gezegd, doorgaans geen of weinig dieren uit. Een paar dagen later zijn er gedurende 26 minuten aanwezigheid geen vleermuizen te zien. Wel lijkt er vleermuisgeluid uit de kerk te komen. Op 11 april is de waarnemer bijna drie kwartier aanwezig. Er vliegt één laatvlieger uit. Anderhalve week later is de eerste telling met meerdere personen. Er vliegen geen dieren uit en ook is er geen enkele vleermuisactiviteit in de omgeving. Op 13 mei is dat wel anders. De vijf waarnemers tellen samen 78 uitvliegende laatvliegers. Dat aantal loopt nog op tot 95 op 1 juni. De volgende drie tellingen is het totaal iets lager: 86, 84 en 88. Deze tellingen zijn op 24 en 25 juni en op 15 juli.

Op 12 augustus zien twee tellers dat er dieren uitvliegen die in de buurt van de kerk langzaam en wat onhandig rondjes vliegen. Ze tikken soms de kerk weer even aan en enkelen kruipen al snel weer naar binnen. Een van de

Datum	Zon onder	Eerste (uitvlieger)	# Uitvliegers	Activiteit van de vleermuizen	# Personen
01-04	20:14	20:41	0	Beetje zwermen	1
05-04	20:21	20:54	0	Geluid uit de kerk	1
11-04	20:31	21:16	1	Uitvlieger	1
22-04	20:50	n.v.t.	0	-	4
13-05	21:25	21:48	78	Uitvliegers	5
01-06	21:51	22:10	95	Uitvliegers	15
24-06	22:04	21:59	86	Uit- en invliegers	5
25-06	22:04	22:19	84	Uitvliegers	1
15-07	21:53	21:40	88	Uitvliegers	5
12-08	21:09	21:05	38	Uitvliegers	2
24-08	20:44	20:55	10	Uitvliegers	1

Tabel 1: Tellingen in 2014 van de Regenboogkerk te Epe

dieren met dit gedrag heeft voor het uitvliegen ruim tien minuten onder de dakpannen aan de muur geroepen, voordat het gaat vliegen. We denken dat het hier om jonge dieren gaat.

Het lijkt erop dat de laatvliegers in de periode eind april – half mei bij de kerk arriveren, nadat ze elders overwinterd hebben. Na 13 mei neemt het totaal aantal dieren nog behoorlijk toe. Mogelijk komen de dieren dit jaar verspreid over een langere periode tussen 22 april en 1 juni naar hun voortplantingsplaats. De eerste vraag is hiermee enigszins beantwoord. Door meer waarnemingen in deze periode te doen, is mogelijk een nauwkeuriger antwoord te geven.

Jonge dieren vliegen in elk geval op 12 augustus mee uit. Uit het feit dat het totaal aantal dieren op die dag al flink afgenomen is, valt af te leiden dat de eerste jonge laatvliegers al eerder uitvliegen. Dat moet dan na 15 juli gebeurd zijn, want op die dag was er nog niets van te zien. Als de laatste jonge dieren voor het eerst uitvliegen in de periode dat de ko-

lonie zich al verspreid, zal het aantal jonge dieren en daarmee het percentage van de reproductie moeilijk vast te stellen zijn. Om te weten wanneer de eerste jonge dieren mee vliegen, zullen er vanaf 15 juli meer waarnemingen gedaan moeten worden.

Conclusie

Achteraf is onze activiteit van 2014 een geruststelling. Het aantal dieren neemt van het hoogste aantal begin juni tot de derde week van augustus af. Wanneer die afname precies begint, is niet duidelijk. In 2014 zijn er op 24 augustus nog 10 van de 95 dieren aanwezig. Dat is ongeveer 10 procent. Als het aantal dieren bij de brand in gelijke verhoudingen afgenomen is, zijn er ongeveer drie vleermuizen aanwezig geweest. Of die zich op tijd in veiligheid hebben kunnen brengen, is niet duidelijk.

Dankwoord

Het was niet mogelijk geweest deze waarnemingen te doen zonder de hulp van meerdere tellers. Zij worden allen hartelijk bedankt voor hun inzet.

(advertentie)

Ruimte voor mens en vleermuis

Natuurinclusief (ver)bouwen

**Scan &
ontdek**

Leucistische ruige dwergvleermuis in het Dijkgatbos, Noord-Holland

Jan Boshamer, Alrike Dreissen, Louise Prevot, Martijn Boonman

Jan Boshamer: 06 27187888, janboshamer@planet.nl

De nazomer en vroege herfst staan bekend als een drukke tijd voor o.a. ruige dwergvleermuizen die in deze tijd niet alleen paren, maar ook over grote afstanden migreren. Vooral de vleermuiskasten in het Robbenoord- en Dijkgatbos (Staatsbosbeheer) herbergen in augustus tot eind oktober grote aantallen ruige dwergvleermuizen. Altijd leuk om hier eens wat extra aandacht aan te besteden. Zo ook tijdens een controleronde op 27 september

2024 in het Dijkgatbos in de Wieringermeer. De veertig vleermuiskasten die er in het Dijkgatbos hangen waren op één na allemaal in gebruik. Om en om hangt er steeds één platte houten vleermuiskast (Boshamer 2) en één Schwegler 2 FN. Er werden behalve 114 ruige dwergvleermuizen ook drie rosse vleermuizen aangetroffen. Twee van de aangetroffen rosse vleermuizen zaten elk gezellig met meerdere ruige dwergen in één kast. Bij de

Foto's vleermuis: Alrike Dreissen

ruige dwergvleermuizen kon er geen duidelijke voorkeur voor één van beide type kasten worden vastgesteld. Dit geldt overigens niet voor de rosse vleermuis; als deze soort de keuze lijkt te hebben is een duidelijke voorkeur voor de bolle Schwegler 2 FN zichtbaar. Tijdens deze controleronde: 3 rosse vleermuizen, één in platte houten kast, 2 in verschillende Schwegler 2FN kasten.

Vanwege het kletsnatte weer werden de kasten alleen geopend, de aanwezige vleermuizen door cursisten vanuit de Stichting Vleermuizen Vangen gedetermineerd en daarna weer snel gesloten. De vleermuizen werden dus niet gehanteerd, behalve ééntje, want die vroeg er gewoon om!

In de schemering van een Schwegler 2FN vleermuiskast leek het alsof we tegen de lichte tragus van een grootoor aankeken. Dat had leuk geweest, want het zou de eerste van de dag zijn. Nauwkeuriger kijken met een lampje liet iets heel anders zien, een leucistische ruige dwergvleermuis! Het betrof een adult vrouwtje dat met nog twee andere ruige dwergen dicht tegen elkaar in kast hing. In eerste instantie werd aan een albino ge-

dacht, maar omdat de vacht donker was kon albinisme snel worden uitgesloten. De vacht was overigens wél iets grijzer dan wat we van ruige dwergvleermuizen gewend zijn. Dat het niet om een albino ging, bleek eens te meer toen het dier de ogen open deed; deze bleken gewoon zwart te zijn. Leucisme is een vrij zeldzame afwijking die af en toe bij vleermuizen wordt waargenomen. Een leucistisch exemplaar wordt vaak gekenmerkt door vrijwel pigmentloze huid. Aangezicht, armen en de complete vlieghuid waren bij dit vrouwtje volledig pigmentloos. Wat in dit geval dan weer handig was omdat je de bloedmijten heel gemakkelijk over de vlieghuid zag lopen.

Voor de cursisten die mee waren en slechts af en toe kastencontroles doen, was het een bijzondere waarneming. Sinds de start van het kastenproject in 1989 is er hier niet eerder een leucistisch dier gevonden. Vooral de vleugels zonder pigment zien er bijzonder uit. Gaaf om deze afwijking tegen te komen. We zijn benieuwd of er vaker leucisme of albinisme bij ruige dwergvleermuizen wordt aangetroffen.

Platte houten vleermuiskast (Boshamer 2)
Foto's: Jan Boshamer

Bolle Schwegler 2 FN vleermuiskast.

Vleermuizen onder elkaar: belaagde mannetjes.. een aanvullende waarneming

Janmartin Rahder, Bram Aarts, Wouter Odeur

In de VLEN-nieuwsbrief 83 stond een artikel over parende vleermuizen in een winterverblijf waarbij met een torpide, mannelijk dier werd 'gecopuleerd', wat eindigde met zijn val op de grond. Naar aanleiding van de oproep in het artikel om vergelijkbare observaties brengen wij de volgende anekdote graag naar voren.

Op 18 februari 2023 vormden wij een telgroepje bij de wintertellingen in groeve Verbiest in Zichen (Riemst, België). Daarbij deden wij een opmerkelijke waarneming van twee

'parende' franjestaarten, waarvan er één op de grond belandde.

Beide franjestaarten bevonden zich, half-vrijhangend aan het plafond, op circa 5 meter hoogte. Of er daarbij sprake was van een daadwerkelijke paring weten we niet. Korte tijd nadat wij dit stel vonden vloog het actieve dier (gezien zijn gedrag stellig een mannetje) weer weg. Het passieve dier bleef nog even hangen aan het plafond, liet toen los en leek een poging te doen om weg te vliegen. Dit resulteerde in een ongecontroleerde vlucht vrij-

De betreffende franjestaarten in groeve Verbiest - © Janmartin Rahder

De gevallen torpide man franjestaart - © Janmartin Rahder

wel recht naar beneden, waar het dier op de grond belandde en roerloos op de buik bleef liggen, met de armen iets uiteen. Na het maken van wat foto's besloten we het dier op te pakken om het door Janmartin (met afdoende rabiestiter) in veiligheid te laten brengen: het lag namelijk in de looproute van een andere telploeg die nog onderweg was.

Bij het kort hanteren van het dier bleek het tot onze verbazing om een man te gaan waarmee gepoogd was te copuleren. Het dier bleef bij het hanteren nogal willoos, wat erop duidde

dat het nog in torpor verkeerde. We hebben het op circa 2 meter hoogte in een nis in de wand van de mergelgroeve gelegd, waarna wij onze telling vervolgden. Na ongeveer een kwartier gingen wij nog even terug voor een check van het dier, maar het bleek intussen gevlogen.

Literatuur

Spoelstra, K. en R. Janssen (2023). Vleermuizen onder elkaar: belagde mannetjes, soortherkenning en veilig landen. VLEN-nieuwsbrief 83:7-9.

Interview met de Leo Bels prijswinnaar van 2023: Anne-Jifke Haarsma

Lineke Begeman

Sinds 2019 wordt de Leo Bels prijs uitgereikt aan bevlogen personen die een uitstekende bijdrage hebben geleverd aan het behoud van vleermuizen. De criteria voor de prijs zijn: toewijding, innovatie, enthousiasme en inspiratie om het verschil te maken, zowel voor vleermuizen als voor mensen, waardoor de missie van Vleermuizenwerkgroep Nederland (VLEN) werkelijkheid wordt.

Wanneer en hoe is je interesse voor vleermuizen begonnen?

‘Ja, dat vind ik een beetje een suffe vraag. Hoe het is begonnen? Ik heb geen idee.’ **Na wat aandringen...** ‘Ik woonde in Oegstgeest en had een algemene interesse voor de natuur. Ik verzamelde schedels en botten en vond vogels en insecten interessant. Dat kwam uit mezelf. Informatie haalde ik uit boekjes, was vaak aan het zeilen, vooral lekker buiten. Op een gegeven moment begon ik me meer in vleermuizen te interesseren. In de Randstad is het altijd zo druk, maar in de nacht is er niemand. Ik denk dat dat me aantrok. Op mijn 18e ging ik bij de NJN [Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie], vrij laat eigenlijk. Ik werd in die tijd ook gast medewerker bij Naturalis en begon ik meer te lezen en te leren. Bij de NJN werd ik vrij snel excursie coördinator voor de

afdeling Leiden en Den Haag en organiseerde ik ieder weekend excursies. Ik kwam ook in de werkgroep zoogdieren, en vleermuizen horen daar natuurlijk bij. Door het werk in Naturalis leerde ik dat er in de Hooglandse kerk in Leiden een kraamkolonie meervleermuizen was geweest. Die wilde ik terugvinden! Met anderen ben ik toen gaan zoeken. Maar in die tijd was er nog weinig kennis, we hadden nog geen batdetectors, we zagen watervleermuizen aan voor meervleermuizen en het was geklooi. Maar met doorzetten (en aanklooiën), en ervaringen in Duitsland en België bij andere onderzoekers leerden we vleermuizen vangen, hanteren, ringen en zenderen. Ik had nog geen auto, maar een fiets met fietskar en daarin dan een grote antenne en snel er achteraan fietsen (foto). We konden uiteindelijk goede netten aanschaffen en vleermuizen zenderen, mede door de contacten met Peter Lina en Chris Smeenk (conservator zoogdieren Naturalis) die ons hielp een ontheffing te krijgen.’

En hebben jullie de kraamkolonie gevonden?

‘Nou, nee, we vonden wel het eerste grote mannenverblijf meervleermuizen in Nederland! En inmiddels weten we dat Leiden echt een mannenbolwerk is, daar zitten bijna geen vrouwtjes.’

Ik heb me nooit gerealiseerd dat er in Nederland dus niet altijd al zoiets is geweest als een stichting vleermuizen vangen (www.vleermuizenvangen.nl) en scholing in het hanteren van vleermuizen, zoals dat er nu is.

‘Nee, vleermuizen vangen was lange tijd een ‘not done’ onderzoeksmethode. Na een eerste vang workshop door Kamiel Spoelstra, is dat is doorgesloopt tot volwaardige vangopleiding. Dit is opgestart met Thijs Bosch, Jaap van Schaik, Johannes Regelink, René Janssen en mijzelf. Ergens is dat ook een voordeel geweest waarom het in Nederland misschien nu beter geregeld is dan in bijvoorbeeld Duitsland, waar die historie er wel is, maar daarvoor door de tijd groepjes zijn die nog ouderwetse methodes gebruiken en geen centrale organisatie.’

Op welk werk rondom vleermuizen ben je het meest trots?

‘Al best vroeg maakte ik me zorgen over meervleermuizen. Het ging er niet goed mee, maar het was niet mogelijk dit aan te tonen of zelfs te onderzoeken. Ik ben 10 jaar lang

stug doorgesloopt om vrijwilligers aan te spreken waarnemingen te doen, en heb deze data systematisch opgeslagen op zodanige manier dat deze bruikbaar zijn voor populatietrends. Inmiddels zijn deze gegevens zo robuust dat ze serieus worden genomen. Eind dit jaar zal de populatietrend officieel door het CBS worden berekend, en ondertussen heb ik alle verzamelde data overgedragen aan de Zoogdiervereniging. Het gaat om meer dan 3000 waarnemingen, verzameld door vele honderden vrijwilligers. Ondertussen worden meer dan 50 van de 60 a 80 bestaande kraamkolonies nu jaarlijks geteld. Dat we nu de trend kunnen volgen over wat er met de populatie gebeurt, dát maakt mijns inziens echt een verschil. Daar kun je met beleidsmakers op sturen. Zo’n proefschrift is ook mooi, maar die populatietrend leveren mijns inziens een grotere bijdrage voor het behoud van de meervleermuis.’

Wie moet er volgens jou dit jaar de Leo Bels prijs krijgen?

‘Dat vind ik een lastige vraag. Is deze prijs voor mensen met impact op landelijke niveau met

betrekking tot beleid of maatregelen, zoals René Janssen, Herman Limpens, Wendy van Poppel, Marcel Schillemans, of juist mensen die op lokaal niveau een verschil maken, en daar zijn er ook veel van, zoals bijvoorbeeld Carlo Wijnen, Rudy van der Kuil, Marco Snijder en Ruud Kaal, en nog zoveel meer.'

Hoe zie je de toekomst van vleermuisbescherming in Nederland? Positief of negatief?

'Ik ben somber. We hebben in Nederland vanwege de bouwstijl met spouwmuren en relatief groot percentage aan particulier huis-eigenaarschap een uniek probleem binnen Europa. Veel van onze vleermuizen gebruiken deze spouwmuren en dat leidt tot een conflict situatie. Wat er nu gebeurt op het gebied van isolatie heeft enorme impact en we hebben niet een goede manier gevonden om hiermee om te gaan. Mensen zien vleermuizen heel snel als lastig, vies of onhandig en willen ze uit de huizen weren. Dat het draagvlak om die vleermuisverblijven in spouwmuren te beschermen zo laag is is lastig te veranderen. Landelijk beleid helpt hier ook niet. Voor de grotere vleermuissoorten, meervleermuis, laatvlieger, tweekleurige vleermuis is nog geen manier gevonden om vervangende woonruimte aan te bieden. Alle zogenaamde natuurvriendelijke methoden zijn dat voor die soorten zeer beperkt. De schatting is dat dit werkt voor ongeveer 5-30% van de populatie, de rest valt ondanks allerlei grote beloften als 'behoud van wat we nu hebben' buiten de boot.

Ik zie twee oplossingen. Zo zou een betere balans moet komen tussen het geld dat uitgegeven wordt om aanwezigheid van vleermuizen te onderzoeken, en het geld dat uitgegeven wordt om oplossingen, zoals compensatie-

maatregelen bij verlies van verblijven, uit te voeren. Om een uitspraak van Mark van der Valk te gebruiken, we hebben de afgelopen 10-20 jaar meerdere miljoenen uitgegeven aan onderzoek van vleermuizen, maar we zijn geen stap wijzer geworden hoe we vleermuizen echt moeten beschermen. Veel onderzoek naar steeds vooral gericht op het aantonen van dwergvleermuizen. Die zijn lekker luid, goed zichtbaar, vertonen duidelijk verblijfplaats indicerend gedrag. Alle andere soorten worden maar al te vaak gemist. Niet omdat ze niet aanwezig zijn, maar omdat ze veel lastiger vindbaar zijn. Voor die dwergvleermuizen, maar ook andere soorten, plaatsen we vervolgens nog steeds allerlei varianten van vleermuiskasten, opbouw, inbouw, groot klein, gecompartmenteerd... Het is grotendeels papieren bescherming, omdat veel van dit soort maatregelen niet werken. Vaak ligt de bewijslast hiervoor niet bij aannemers of opdrachtgevers, maar bij de vleermuizen.

Ik mis een overkoepelend plan om dit veelkoppig monster op te lossen, het bestaat nu al ruim 20 jaar. Wat mij betreft zou de zoogdiervereniging zich hierin activistischer kunnen opstellen. Ze zitten in een lastig pakket omdat zij ook een adviserende rol hebben en daar deels financieel afhankelijk van zijn. Deze twee rollen duidelijk van elkaar splitsen zou daarvoor een mogelijke oplossing kunnen zijn. Gelukkig heeft men die ambitie om dat pad in te gaan. Stel dat we meeste onderzoek naar gewone dwergvleermuis (muv massa winter) nu gewoon gaan skippen, en een sterkere activistisch organisatie hebben die een overkoepelend beschermingsplan uitdragen? Misschien wordt ik dan minder somber.'

(lees verder op de volgende pagina)

Wat zie je als de grootste bedreiging voor vleermuisbescherming in Nederland?

‘De manier waarop vleermuizen in de media worden weggezet. In de media worden ze typisch als boosdoener genoemd. ‘Vleermuizen houden isolatie van huizen tegen. Vleermuizen houden bouw en verbouwing tegen.’ Wordt er geschreven. Maar niet, ‘de aannemers zijn niet optijd begonnen of hebben zich niet genoeg geïnteresseerd in de regels, en nu is er een probleem’. Nieuws bestaat uit sensationele, uitzonderlijke, negatieve, recente gebeurtenissen (aldus Rob Wijnberg vd Correspondent). Dat maakt vrijwel per definitie het vertellen van een eerlijke en vooral positieve boodschap over vleermuizen extreem moeilijk. Helaas is dit negatieve en sensationeel gemaakte nieuws wel datgene wat bij veel mensen blijft hangen. Het maakt bescherming van vleermuizen die dus veel in particulieren huizen zitten extreem lastig. Want welke boodschap je ook brengt, men herinnert zich altijd ook een negatieve boodschap gehoord of gelezen’

Korte CV

Geboren: 14 maart 1977

1995-2000: Biologie aan Leiden Universiteit

2000-nu: variatie aan onderzoeksopdrachten en activiteiten, aanstelling bij Radboud Institute for Biological and Environmental Sciences (RIBES) – een instituut dat onderzoek doet om de reactie van de natuurlijke omgeving op menselijke impact te begrijpen.

2006: oprichting bedrijf ‘Batweter’

2023: Verdediging proefschrift: Haarsma, A-J. 2023. Habitat segregation of Pond bats - consequences for reproduction, commuting, hibernation, predation and diet. PhD Thesis, Radboud University Nijmegen, the Netherlands

Anne-Jifke Haarsma is (mede)auteur van rond 80 publicaties, heeft bijgedragen aan vele rapporten en documenten, en is auteur van het meervleermuishoofdstuk in Handbook of Mammals of Europe, een boek dat in 2023 (jaar van de meervleermuis!) uitkwam.

Summary

The Leo Bels award is given to people that had an outstanding contribution to the conservation of bats. In 2023 it was awarded to Dr. Anne-Jifke Haarsma. Although growing up in a city, she always longed for the natural world. She found this especially appealing at night when the city became empty – hence her love for bats. She started her interest and scientific work for the Pond bats in her teens – driven to find back a colony that was mentioned in her city in a museum book. She spend many hours of work with little resources (photo) but never found that maternity colony. Following that came years and years of stubborn effort to learn more about Pond bats and she managed to set up a big network to collect data on her beloved Pond bats -on a national scale. This data is now so robust, that we can finally follow Pond bat population trends, which she strongly believes, will have a big impact on their conservation. Because of her experience with reluctant house owners to share their houses with bats, she is quite concerned about the future of bat conservation of house-dwelling bat species in the Netherlands. Fitting this concern, Anne-Jifke thinks the biggest threat for bats in the Netherlands is the negative way they are portrayed in newspapers and other media, in which they are solely portrayed as a nuisance for house owners and society, instead of the treasure in biodiversity they are.

Haal het maximale uit uw veldwerk

Ga dóór met de producten van Apodemus

Apodemus ontwikkelt en verkoopt diverse producten die uw veldwerk een stuk gemakkelijker maken. Ontdek de BatCounter en de BatLure.

Vertrouw op de Apodemus Service

- Kosteloos apparatuur lenen bij een defect binnen 3 jaar na aanschaf.
- Geen verzendkosten (binnen de EU).
- Product op voorraad, dan binnen 48 geleverd.

www.apodemus.eu

Adressen

Vleermuiswerkgroep Nederland

Voorzitter ad interim:

René Janssen, 06-45454914, anomalus@gmail.com

Ledenadministratie:

Saskia Roselaar, 06-44896274, saskiaroselaar@hotmail.com

Nacht van de Vleermuis:

Carlo Wijnen, 06-21503547, carlo4nature@icloud.com

Jaar van de Meervleermuis:

Wieneke Huls, 06-41616558, wienekehuls@gmail.com

Website:

Anne-Jifke Haarsma, 06-39498605, ahaarsma@dds.nl

Site: www.vleermuis.net

E-mail: bestuur@vleermuis.net

Nieuwsbriefredactie:

Wieneke Huls, Lineke Begeman, Kamiel Spoelstra, Jip Ramakers, Mees van Horssen, Mies Loogman, René Janssen en Mark Hoksberg.
e-mail: redactie@vleermuis.net

Zoogdierverseniging

Natuurplaza (Mercator III),
Toernooiveld 1, Nijmegen
024-7410500
www.zoogdierverseniging.nl

Wintertellingen:

Maurice La Haye: maurice.lahaye@zoogdierverseniging.nl

Databankbeheerder:

Martijn van Oene: martijn.vanoene@zoogdierverseniging.nl

Provinciale Werkgroepen

Friesland: Fryske Feriening foar Fjildbiology (FFF)

John Melis, 06-46524630 of 0516-461836, info@fjildbiology.nl

Groningen: Vleermuiswerkgroep Groningen

Klarissa Nienhuys, 050-3120741,
info@vleermuiswerkgroepgroningen.nl

Drenthe: Vleermuiswerkgroep Drenthe (VLED)

Reinier Meijer, 0592-372359, vled@zoogdierverseniging.nl

Overijssel: ZWG-Overijssel

Henk Mellema, 06-42948903, henkmellema@planet.nl

Vleermuiswerkgroep Deventer

Tom Dekker, 06-54623388, tom@imd-ma.nl

Gelderland: VLEGEL

Frans Bosch, 06-40018425, secretariaat@vlegel.org

Flevoland:

Jeroen Reinhold, 0320-231971, reinhold@landschapsbeheer.net

Noord-Holland: NOZOS

Peter van der Linden - voorzitter@nozoz.nl,
Secretaris: Erik Jan de Wit - secretaris@nozoz.nl
website: <http://www.nozoz.nl>

Vleermuiswerkgroep Noord-Holland

Carola van den Tempel, VleerNH@gmail.com

Zuid-Holland: ZWG-ZH

Kees Mostert, 015-2145073, info@zwgz.nl

ZOogdierenwerkgroep Utrecht (ZOUT),

zoogdierutrecht@gmail.com

Noord-Brabant: VLMWGNB

vleermuis.brabant@gmail.com

Limburg: ZWG-NHGL

Wintertellingen mergelgroeven: Jos Cobben, 043-3252776

Zeeland: ZWG-Zeeland

Contactpersoon: Nanning-Jan Honingh, 06-12883834,
njhoningh@gmail.com

Colofon

De Nieuwsbrief is een uitgave van de Vleermuiswerkgroep Nederland (VLEN)

ISSN 0928-3587

Nieuwsbrieffredactie: Wieneke Huls, Lineke Begeman, Kamiel Spoelstra, Jip Ramakers, Mees van Horssen, Mies Loogman, René Jansen en Mark Hoksberg.

De redactie houdt zich niet verantwoordelijk voor de inhoud van de artikelen. Wel houdt de redactie zich het recht voor artikelen in te korten, te redigeren en voor personen of groepen kwetsende artikelen niet te plaatsen.

Bijdragen in de VLEN-Nieuwsbrief gaan over vleermuizen, vleermuisbescherming, (lopend) onderzoek, ervaringen van vleermuiswerkers en aanverwante zaken, bij voorkeur in de Nederlandse context.

Oproep voor artikelen en kopij

Heb jij een leuk onderwerp voor een artikel in de VLEN-nieuwsbrief? Zoek dan contact met redactie@vleermuis.net.

We kunnen allerlei soorten kopij plaatsen. Het mag variëren van wetenschappelijk getinte artikelen van meerdere pagina's tot korte anekdotes, interviews, mooie foto's, tekeningen of gedichten die je wil delen, oproepjes om mensen te werven voor vrijwilligersprojecten... de nieuwsbrief is bedoeld om informatie uit te wisselen binnen de Vleermuiswerkgroep Nederland maar óók daarbuiten. Ben je

zelf geen vaardige schrijver, dan kunnen we je ook helpen. Dus ook als je alleen een leuk onderwerp hebt, laat het ons weten!

De VLEN-nieuwsbrief komt driemaal per jaar uit rond eind februari, half juni en begin oktober. De kopij moet uiterlijk zes weken vóór verschijningsdatum binnen zijn.

Adreswijzigingen kunnen rechtstreeks doorgegeven worden door te mailen naar: leden@vleermuis.net

VLEN-Nieuwsbrief is the newsletter of the Dutch Bat Workgroup (VLEN)

People from outside the Netherlands can subscribe to the Newsletter by sending an e-mail to leden@vleermuis.net to become a VLEN member. Subscriptions a free of charge.

Contributions on bats in a Dutch context are appreciated. Send your inquiries to the editor: redactie@vleermuis.net

De VLEN is een werkgroep van de Zoogdiervereniging. *VLEN is part of the Dutch Mammal Society.*